

De regionaal economische ontwikkeling van de regio Groningen: hoe verder?

Presentatie voor Statenleden van de Provincie Groningen, Provinciehuis Groningen, 22 december 2021

Jouke van Dijk

Hoogleraar Regionale Arbeidsmarktanalyse, Rijksuniversiteit Groningen, Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen; Voorzitter Vakgroep Economische Geografie

Voorzitter SER Noord-Nederland

Email: jouke.van.dijk@rug.nl Website: www.joukevandijk.nl

1

Waar gaan we het over hebben?

- Korte geschiedenis: hoe is de economie van Groningen geworden wat het nu is?
- Economische en bevolkingsdynamiek binnen de regio
- Hoe onderscheidt de regio zich van andere regio's in Nederland, Groningen wat is het nou voor een regio?
- Kansrijke ontwikkelingen, Corona, Lelylijn en Deltaplan
- Braindrain (of schoonexport product?)
- Arbeidsmarkt en Energietransitie (en Waterstof)
- Discussie

2

Bedreigd Bestaan (1959)

30 november 1959 eerste exemplaar uitgereikt aan Commisaris van de Koningin W.A. Offerhaus.

3

4

Trends op de arbeidsmarkt en de regionale economie

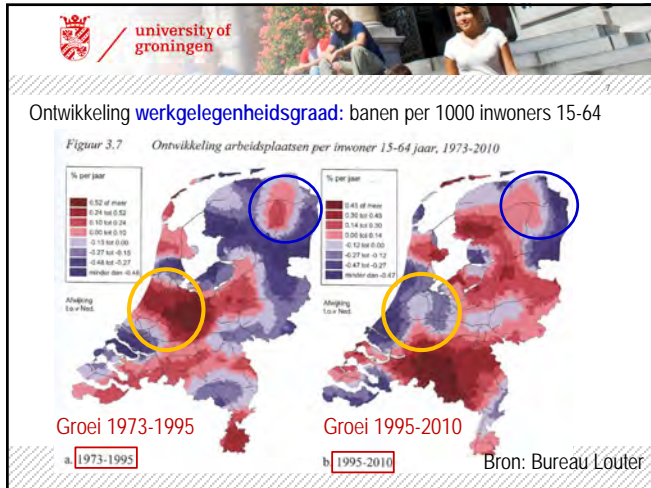
1. Maart 2020: Krappe arbeidsmarkt → Corona → **Nu weer, hoe verder?**
2. Krimp/vergroezing: beroepsbevolking neemt af, tenzij doorwerken na 65
3. Verschillen tussen landsdelen nemen af, binnen landsdelen toe
4. Economische herstructurering, meer diensten, energietransitie
5. Kennisintensivering, ICT-revolutie, opleidingsniveau stijgt: maar ook 250.000 analfabeten en 1,5 miljoen laaggeletterden
6. Banen op MBO-2/3 niveau verdwijnen door robotisering en automatisering en die banen komen niet weer terug, **maar wel andere!! Basisbanen??**
7. Lossere relatie woon-werk locatie, thuiswerken, zelfrijdende auto
8. Veranderende arbeidsverhoudingen (flexibiliteit, ZZP, leven lang leren)
9. Veranderende competentie-eisen → 21st century skills
10. **Decentralisatie van (arbeidsmarkt)beleid door rijk naar gemeenten**

5

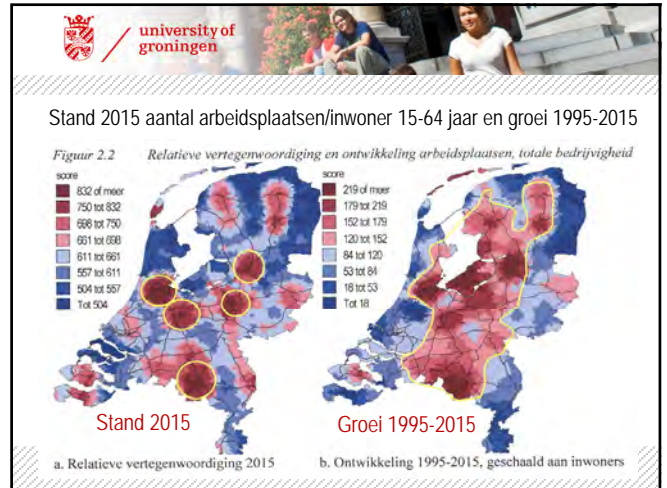

Hoe staat de regio Groningen er voor?

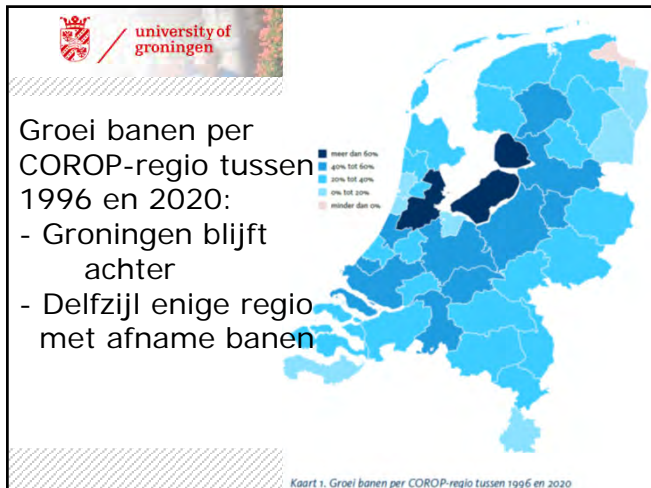
6

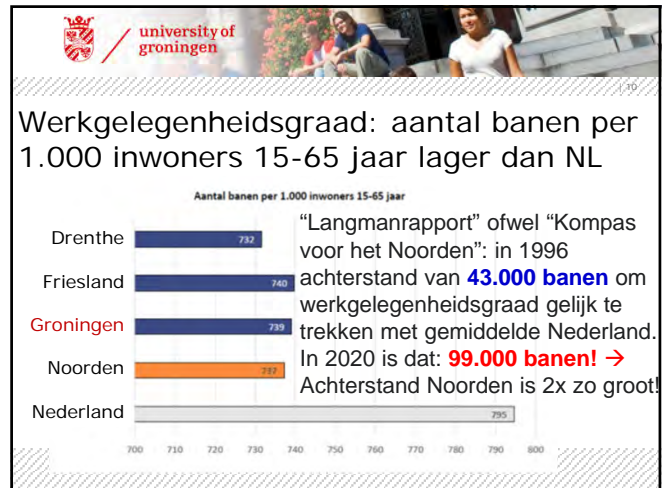
7

8

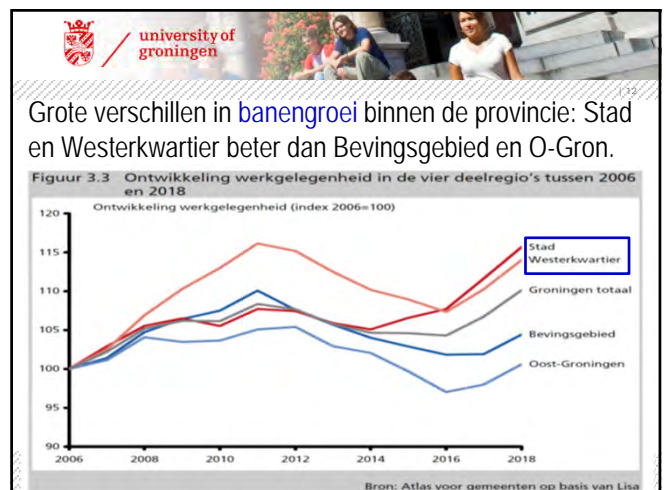
9

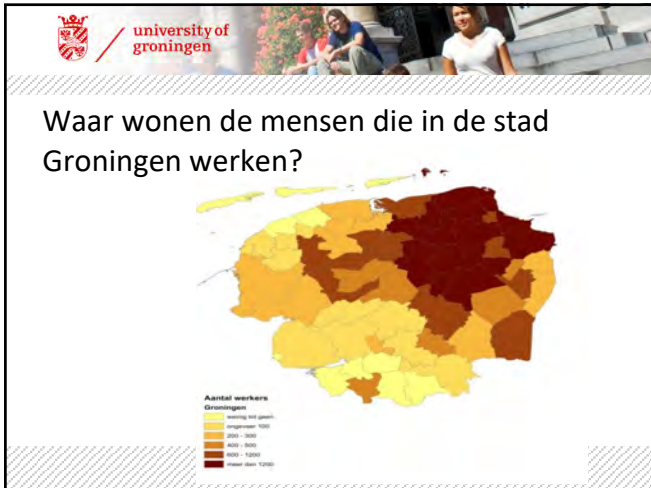
10

11

12

13

university of groningen

Banenexplosie in Groningen

Het gaat vooral uitstekend in de stad Groningen

Van 2014-2018 banengroei, vooral in de:

- Commerciële dienstverlening (ICT)
- Gezondheidszorg en
- Handel/Horeca

Bron: DvhN 20 december 2018

14

Bron: DvhN 4 januari 2019

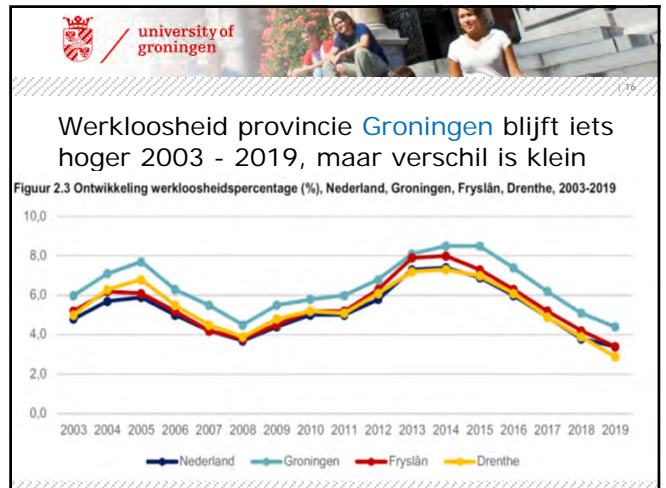
Groningen bij de grote jongens

Na de fusie met Haren en Ten Boer is Groningen net zo groot als Eindhoven, de vijfde stad van het land. Maakt dat iets uit?

Den Oudsten: 'Groningen kan Eindhoven naar de kroon steken'

Positie van stad Groningen bij de 10 grote steden

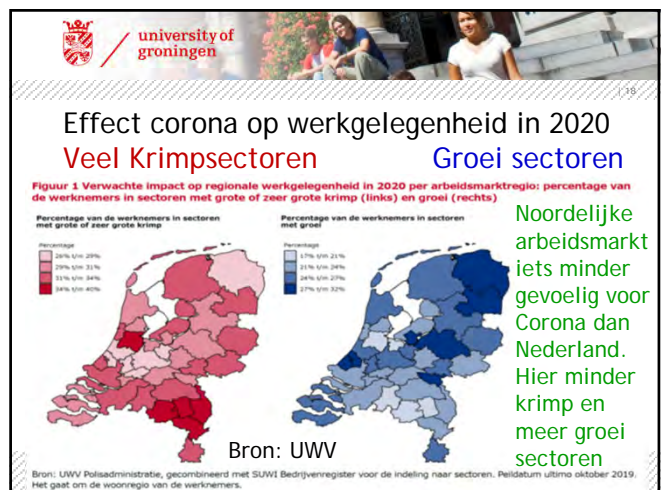
15

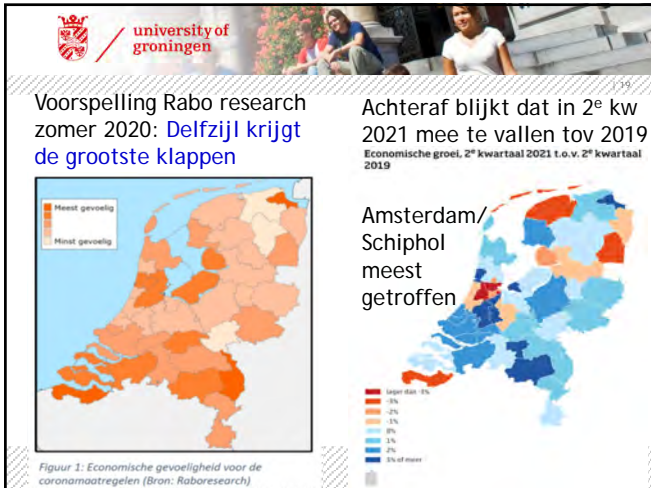
16

17

18

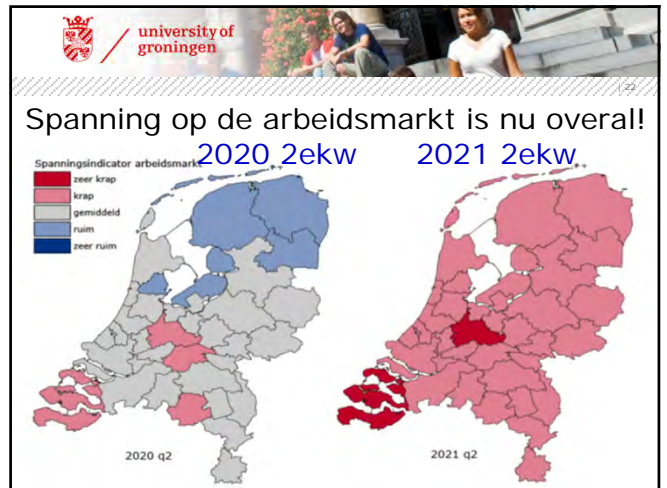
19

20

21

22

Cijfers arbeidsmarkt breken alle records: meer vacatures dan ooit

Werk genoeg, maar waar zijn de mensen?

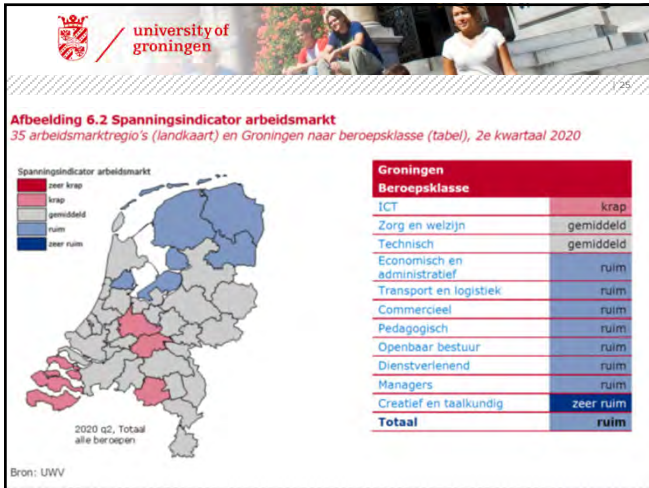
Veel vacatures horeca in Drenthe en Groningen

Personeel gezocht!

23

24

25

26

university of groningen

Inclusieve Arbeidsmarkt: Kansen voor iedereen!?!?

De centrale vragen voor de participatiesamenleving:

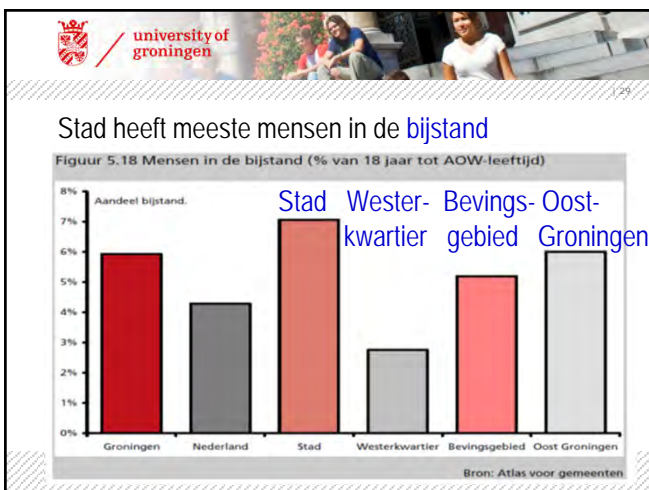
- Hoe zorgen we er voor dat organisaties **kwantitatief** en **kwalitatief** aan **goed geschoold** personeel komen?
- Hoe zorgen we ervoor dat **iedereen** zijn of haar **talenten** kan **benutten** in een **passende** baan?

Dit zijn nog steeds de relevante vragen, maar de context is met corona wel even heel snel heel anders geworden.

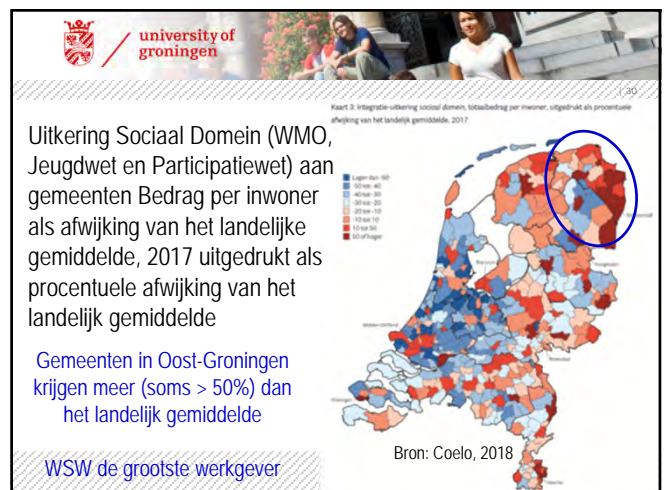
27

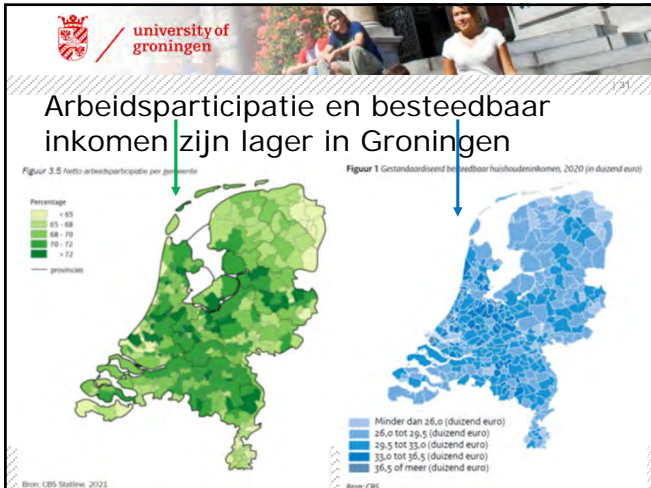
28

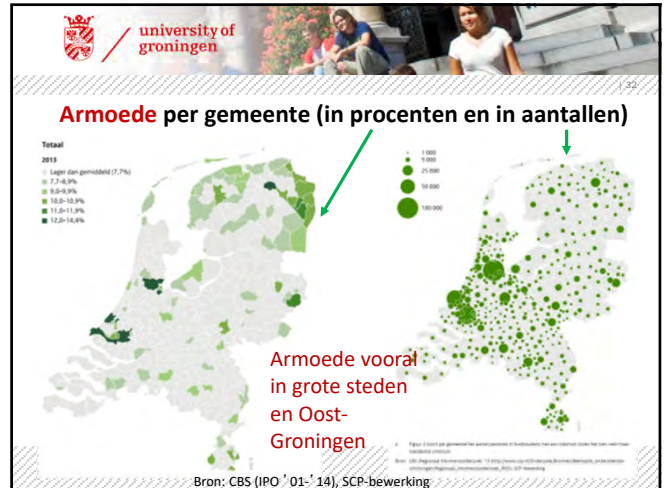
29

30

31

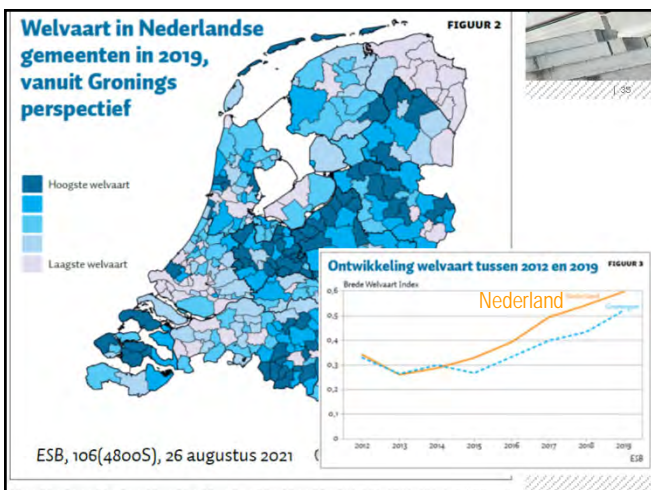
32

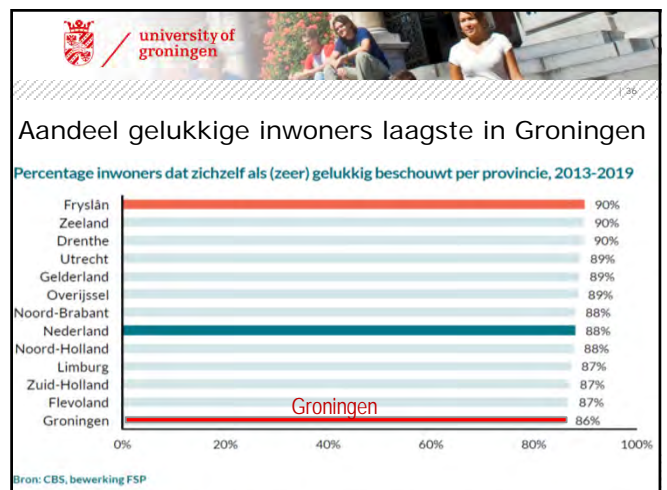
33

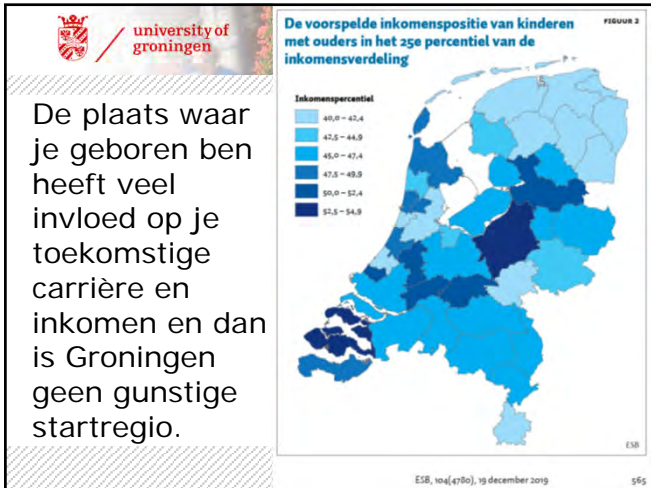
34

35

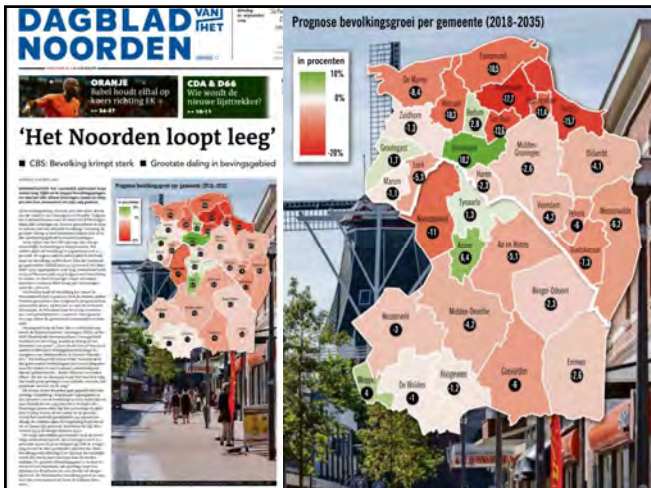
36

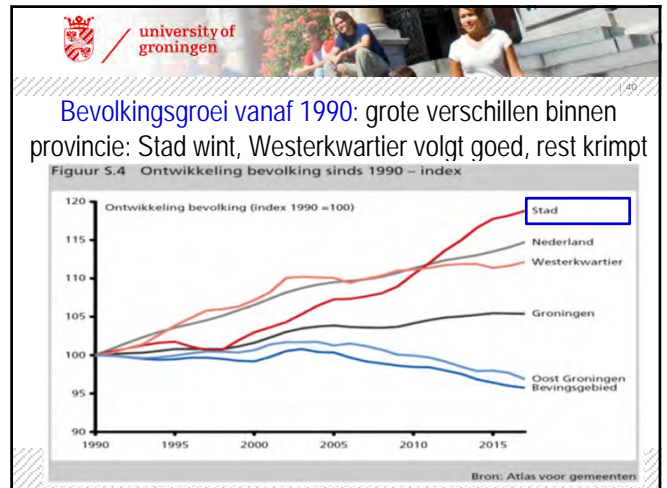
37

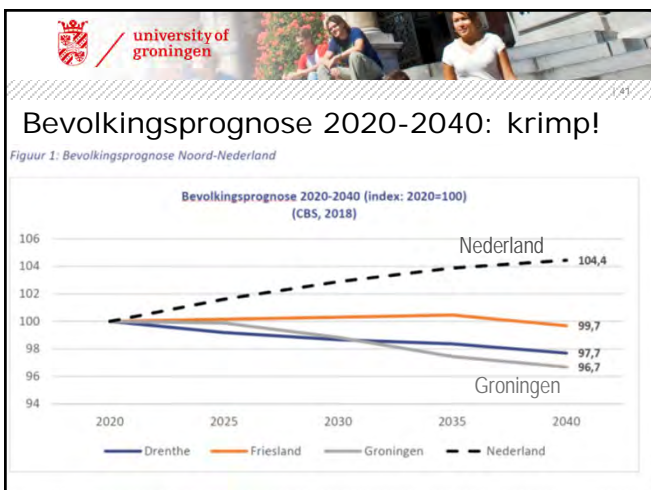
38

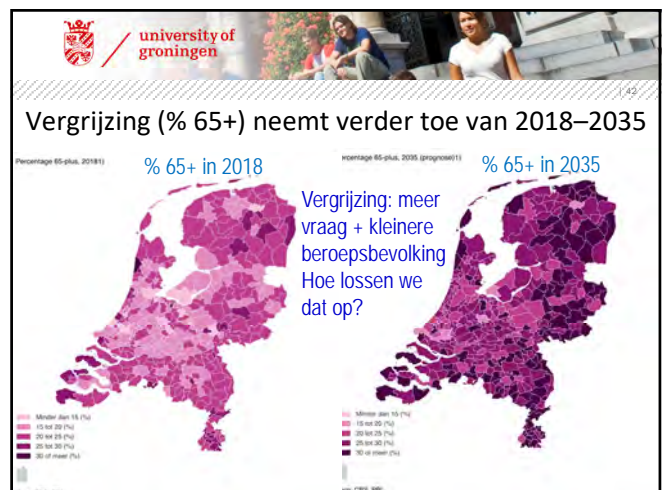
39

40

41

42

university of groningen

Groningen strijdt tegen lonkende Randstad

RICHOLD BRANDSMA

Groningen De strijd om de student bars nu al los. Groningen zet alle zellen bij om studenten voor de stad te behouden als ze klaar zijn met hun studie.

Volgens weekblad Elsevier is Groningen de leukste studentenstad van Nederland. Van de duizenden KEI-hopers die maandag arriveerden, verdwijnt desondanks het merendeel over een paar jaar richting Randstad. Op zoek naar het werk dat ze in Groningen of de directe omge-

ving niet kunnen vinden. „Groningen is een geweldige stad, maar zou 200 kilometer naar beneden moeten liggen. De stad ligt overal te ver vandaan”, zegt laatstejaarsstudent verpleegkunde Laura in een gesprek met deze krant. „Als de locatie beter was geweest, was ik hier blijven wonen.”

Naar de mening van wethouder loot van Keulen (VVD, economische zaken) kiezen veel afgestudeerden te snel voor een vertrek. „Het is een illusie te denken dat we in Groningen alle afgestudeerden een baan kunnen bieden. Dus dat er

‘Weggaan uit de Stad moet een weloverwogen keuze zijn’

riemmen vertrekken, is te begrijpen. Maar we willen wel dat mensen de keuze weloverwogen maken.” De wethouder vindt dat studenten zich meer zouden moeten verdiepen in de stad waar ze hun studententijd doorbrengen. Hij be-

grijpt niet dat een student tegen de ze krant zegt dat er weinig culturele voorzieningen zijn. „Groningen heeft behoorlijk veel te bieden.” Van Keulen wil studenten helpen hun kennis over de stad te vergroten. Daarvoor heeft de wethouder een verbod geloten met de Rijksoverheid Groningen, Hanzehogeschool, studentenverenigingen en bedrijven. „We organiseren bijdragen bezoeken en netwerkbijeenkomsten, maar merken dat het een uitdaging is hiervoor studenten te interesseren.”

pagina 26

49

university of groningen

Herkomst en bestemming van RUG studenten

- 65% van de in het Noorden geboren WO studenten krijgen een diploma van de RUG, **35%** gaat naar elders vooral TU
- 47% van de RUG studenten is uit het Noorden afkomstig en dus **53%** van buiten het Noorden
- Twee jaar na afloop na de studie woont **49%** van de RUG afgestudeerden in het Noorden. Vier tot zes jaar na afstuderen is dit aandeel gezakt tot respectievelijk 40% en **36%**.

Woonlocatie voor en na studeren aan RUG

Woonlocatie	Noorden (%)	Niet-Noorden (%)
Woonlocatie 1e jaar na afstuderen	47,5	52,5
Woonlocatie 2 jaar na afstuderen	48,9	51,1
Woonlocatie 4 jaar na afstuderen	40,3	59,7
Woonlocatie 6 jaar na afstuderen	36,1	63,9

50

university of groningen

Groei aantal banen kenniscluster vgl. met de totale economie 2005-2018

Figuur 2.3: Groei van de werkgelegenheid in het kenniscluster en de totale economie in 2005-2018, in Nederland en per universiteitssteden.

Gemiddelde jaarlijkse groei in procenten.

Groei banen kenniscluster Den Haag / Eindhoven

Groei alle banen

Bron: NED Observatory op basis van CBS/USA/Bathenau (cijfers 2018) en TNO (cijfers 2005).
 *Noot: Voor de vergelijkbaarheid met TNO (2009) is de werkgelegenheid bij interne R&D inclusief interne R&D bij bedrijven in de regio rond de stad. Daarnaast is interne R&D alleen op regionaal niveau geraamd, dat wil zeggen het COROP-gebied waar de desbetreffende stad onder valt. Nu zijn er bij het CBS meer gegevens beschikbaar op regionaal niveau over interne R&D bij bedrijven.

51

university of groningen

Waar liggen de kansen voor het vergroten van de Brede Welvaart?

52

university of groningen

RESEARCH- EN INNOVATIESTRATEGIE VOOR SLIMME SPECIALISATIE (RIS3) VOOR NOORD-NEDERLAND 2021-2027

Doel is het vergroten van de Brede Welvaart: waar liggen de kansen?

SER Noord-Nederland:

- Energietechniek en -transitie;
- Groene chemie;
- Smart Industry;
- Agrifood & Health;
- Watertechniek;
- Digitalisering;
- Toerisme.

Cruciaal: Human Capital, ofwel geschikt personeel
 Kennis? → Universiteit van het Noorden
 Meer inwoners? → Deltaplan

SPECIALISATIES DOOR TRANSITIES NOORD-NEDERLAND: CIRCULAIR, GELUKKIG EN INCLUSIEF

53

university of groningen

Er is heel veel geld, regionaal (NPG 1,15 miljard), nationaal (Groeifonds) en Europees (> 500 miljoen), maar tot nu toe ontbreekt een integrale visie op de besteding en hoe dit te organiseren.

Een gemeenschappelijke visie met ondersteunende fondsen

Morgen: aanbieden Advies SER NN hierover aan gedeputeerde Rijzebol

Toekomstbeeld 2050

54

university of groningen

OECD (2014) Territorial Review for the Netherlands "Functional Urban Areas"

Advies OECD:

- * Enhance economies of agglomeration in NL by improving connectivity between functional urban areas.
- * The National Policy for Infrastructure and Spatial Planning needs to further take into account the input and participation of all provinces in the definition of national priorities.

Location and size of functional urban areas in the Netherlands
Population size 2010

55

university of groningen

Grote forensen stromen over steeds langere afstanden van vooral hoger opgeleiden: ZP-ers + het "Nieuwe Werken": geen vaste werklocatie, meer thuiswerken cruciaal:

- + Mooi Wonen
- + Broadband ICT
- + Zelfrijdende auto?
- + Lelylijn?

Lager opgeleiden zijn veel minder mobiel

Legenda

Bron: Stad en Land, CPB, 2010

56

BOUWSTENEN VOOR HET DELTAPLAN

NOORDELIJK NEDERLAND EN HET STEDELIJK NETWERK NEDERLAND BETER VERBONDEN

Investeren in het spoor:

Lelylijn
Saksenlijn

+ het aanbod 140.000 huizen te bouwen!

57

IN HET NIEUW

Waar moeten die 220.000 huizen komen?

Lelylijn is een fooi voor het Noorden

Veelbesproken Lelylijn van Groningen naar Randstad komt er, in 2038

Meer te kiezen voor jongeren door Lelylijn

Stek spoor- en huizeild in eigen plannen

58

university of groningen

Gevolg corona?

ECONOMIE

Op zoek naar huis mét werkkamer

De trek van stad naar platteland

Sinds corona is er meer vraag naar woningen met een extra werkkamer

59

university of groningen

Verhuisde personen april-december 2020 → vooral uit Randstad!

Verhuisde personen, april t/m december 2020 (x 1 000)

Saldo verhuizingen, april t/m december 2020

Randstad - Intermediar:
In: 15.700 < Uit: 19.400

Randstad - Periferie:
In: 27.300 < Uit: 36.500

Intermediar - Periferie:
In: 17.700 < Uit: 20.200

Randstad verliest, Periferie wint!

Migratiestromen

Migratiesaldo

60

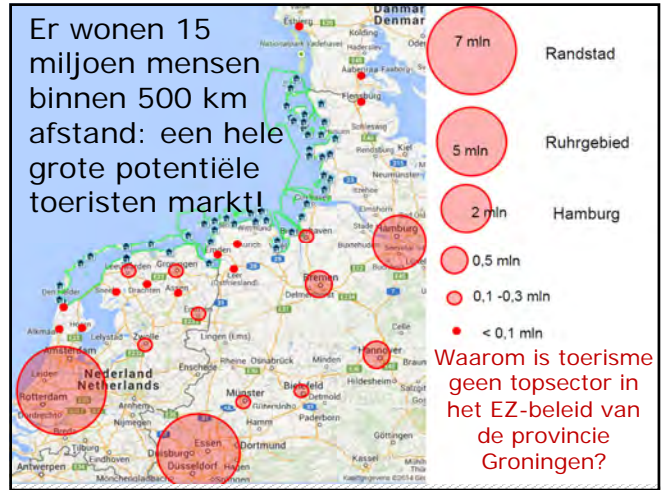
61

62

63

64

university of groningen

Energietransitie

- Energie transitie is noodzakelijk volgens heel velen
- Maar hoe dat moet en wie dat moet betalen is minder helder
- Wind, zon, aardwarmte of kernenergie? Rol waterstof?
- Wat zijn de kansen en bedreigingen voor het Noorden?
- Wat is het draagvlak bij de bevolking?
- Noorden heeft energie als topsector, maar ook aardbevingsproblematiek door aardgaswinning
- Hoeveel banen verdwijnen er of komen er bij? En waar en wanneer komen die banen? Komt er werkloosheid of is het probleem juist gebrek aan goed personeel?
- **En moeten we inzetten op projecten die meer banen opleveren of juist minder banen bij deze krappe arbeidsmarkt?**

65

DINSDAG 14 AUGUSTUS 2018, 15:34

Helpt de energietransitie de Groningse economie écht vooruit?

NOORDZ

Windmolens, Zonnepanelen, Waterstof ???

Zorgen windmolens voor een sterke Groningse economie?

66

WOENSDAG 10 OKTOBER 2018, 06:00

RTV Noord checkt: Verliest Groningen 20.000 banen als de gaskraan dicht is?

NOORDZAKEN **FACT CHECK**

Valt erg mee, want aardgaswinning zelf vergt weinig arbeid en distributie blijft. Andere energie maken vergt meer arbeid. MAAR: argument heeft wel veel geld opgeleverd via Joint Transition Fund!

Twintigduizend banen weg? Zesduizend? Of tienduizend? Allemaal getallen die rondgaan wanneer het over de gevolgen van het dichtdraaien van de gaskraan gaat.

67

university of groningen

Natural gas value chain Northern Netherlands

Figure 8. Natural gas value chain. Details of companies in the Northern Netherlands

Banen: **LIFETRAIN 2.300 + MIDSTREAM 2.574 + DOWNSTREAM 16.449 = ca. 20.000**

	Exploration & Production	Storage & Transport	Trade	Energy services	End consumers
Companies	3	13			
Employees	2,301	2,575	73*	16,449	78*
Total assets	1,04 billion euro	39,6 million euro	46*	103,4 million euro	38*

* Refers to the percentage of coverage of the source of data (ORBIS 2019)
Source: JRC elaboration on ORBIS 2019

68

university of groningen

Gasprijs noopt Aldel tot productiestop

De werknemers maken zich grote zorgen over werkgelegenheid

Ongersttheid over datacentra

Aluminiumbedrijf Aldel is na vier jaar terug bij af

69

university of groningen

Invzetten op Waterstof?

- Waterstof is een energiedrager, geen energiebron
- Hoe maak je waterstof: groen, blauw, grijs of paars? Wat kost dat? Is het duurzaam, bijv. vergeleken met elektrificeren?
- Waar gebruik je waterstof voor? Industrie (Tata Steel, Aldel?) Vervoer (auto, bus, trein, schepen, tractoren?) Huizen?
- Is waterstof bij uitstek een unieke kans voor het Noorden waar 9 miljard in geïnvesteerd moeten worden voor 100.000 banen?
- Wat zijn de alternatieven voor energieopslag: ijzerpoeder, zout pilaren, waterbassins (plan Lieveense)?
- Biedt waterstof meer kans op vergroten brede welvaart dan bijv. investeren in Toerisme of de Lelylijn / Deltaplan? Wanneer, 2030, 2050? Wat heeft de burger in Loppersum er aan?

70

Dubbel zoveel windmolens nodig voor groene industrie

België: NM niet inkomsten kunststofnere stijgen

Energie uit kolen naar recordhoogte

Wij maken miljoenen kilometers schoner

Met groene waterstof voor bussen, trucks en auto's

VERANDER MEE **Shell Hydrogen**

71

Hyzon in Winschoten begonnen met productie van waterstoftrucks voor Groningen

Honderden aanmeldingen voor baan bij Holthausen-Hyzon

Mijlpaal voor Hyzon-Holthausen

WINSCHOTEN Mensen staan in de rij om bij Holthausen-Hyzon in Winschoten waterstoftrucks te bouwen. Voor de eerste bussen bij het bedrijf hebben zich de afgelopen weken ruim 220 belangstellenden gemeld.

ne cohorts om met het Noorderpoort mensen in de fabriek te kunnen opleiden. Als straks de basis staat, kunnen we stappen maken. Ook Werk in Zicht kan dan steeds meer gaan bidragen om positiever uit de regio weer aan het werk te krijgen", zegt Klomp.

De basis waarover Klomp reekt is feitelijk de eerste van vier industriële lijnen waar straks jaarlijks resulterend waterstoftrucks van rollen.

Tempo is nodig ook, want bij het eind blijven orders binnenvloeden. "In eerste in het oog springende is onder van 1500 trucks die naar onze-Zeeland gaan. Maar ook importbedrijven sluiten in de buurt bestellen waterstoftrucks. De prospects op de website werken-Holthausen is groot. Klomp doet er

72

Eerste fiets op waterstof rijdt rond in Groningen

De gemeente Groningen heeft voor het eerst een waterstof fiets in gebruik genomen. De gemeente gaat deze elektrische fiets testen, en als het goed bevalt komen er meer waterstof fietsen, die rijden op 100 procent groene waterstof.

Wat is eigenlijk het nut van een waterstof fiets?

De gemeente Groningen heeft voor het eerst een waterstof fiets in gebruik genomen. De gemeente gaat deze elektrische fiets testen, en als het goed bevalt komen er meer waterstof fietsen, die rijden op 100 procent groene waterstof.

Beter: vervoer zoveel mogelijk elektrificeren en waterstof reserveren voor industrie

73

Gasunie stapt in Duitse waterstoffabriek op zee

Gasunie heeft samen met de Duitse energieconcern E.ON een waterstoffabriek op zee gebouwd. De fabriek zal waterstof produceren uit groene stroom en water.

Waterstof gaat via pijpleiding naar het vasteland

De gasunie heeft een pijpleiding gebouwd die waterstof van de fabriek naar het vasteland vervoert.

Niet te snel met groene waterstof

De Nederlandse Staat heeft een plan om de waterstofmarkt te openen voor concurrentie. Dit kan tot concurrentievervalsing leiden.

Binnervoert op batterijen

De Nederlandse Staat heeft een plan om de binnervoer te elektrificeren.

74

university of groningen

VN-rapport: tijd voor meer kerncentrales

Een nieuw rapport van de Verenigde Naties pleit voor de spoedige bouw van nieuwe kerncentrales. Dit kan de uitstoot van broeikasgasen snel omlaag brengen.

Kernenergie: nog steeds de olifant in de kamer?

Is kernenergie groen?

Europa oneens: Duitsland tegen Frankrijk voor

Europa is oneens over de toekomst van kernenergie. Duitsland is tegen, Frankrijk is voor.

'Kernenergie geen dilemma meer'

De Nederlandse Staat heeft een plan om de kernenergie te promoten.

75

university of groningen

PBL: Energie transitie zorgt voor (nog meer) krapte op de arbeidsmarkt, ook in Groningen!

De energietransitie zorgt voor een tekort aan arbeidskrachten. Dit geldt ook voor Groningen.

Veranderingen op arbeidsmarkt door energietransitie in 95%-reductiescenario per provincie

Verandering in vraag naar arbeid

Provincie	Verandering in vraag naar arbeid (%)
Groningen	15
Friesland	10
Drenthe	10
Overijssel	15
Gelderland	20
Flevoland	10
Utrecht	10
Noord-Holland	15
Zuid-Holland	15
Zeeuws-Vlaanderen	20
Noord-Brabant	15
Limburg	10

Spanning op arbeidsmarkt

Provincie	Spanning op arbeidsmarkt (%)
Groningen	15
Friesland	10
Drenthe	10
Overijssel	15
Gelderland	20
Flevoland	10
Utrecht	10
Noord-Holland	15
Zuid-Holland	15
Zeeuws-Vlaanderen	20
Noord-Brabant	15
Limburg	10

En dan ook nog 100.000 banen voor de waterstofeconomie?

76

university of groningen

Een paar honderd bedrijven en miljoeneninvestering en: zo hard groeit Campus Groningen

De universiteit van Groningen werkt samen met bedrijven om de campus te ontwikkelen.

Universiteit van het Noorden biedt kansen door te verbinden met bedrijven in de regio.

Maar ook door nog meer studenten: mooi schoon exportproduct!

De Linneausborg op Zernike

77

university of groningen

Inclusieve Arbeidsmarkt: Kansen voor iedereen!?!?

De centrale vragen voor de participatiesamenleving:

- Hoe zorgen we er voor dat organisaties **kwantitatief** en **kwalitatief** aan **goed geschoold** personeel komen?
- Hoe zorgen we ervoor dat **iedereen** zijn of haar **talenten** kan **benutten** in een **passende** baan?

+ Hoe krijgen we de **energietransitie** voor elkaar?

Hoe realiseren we meer brede welvaart voor alle Groningers?

78

Conclusie

- De regionale economie van Groningen doet het goed, vooral de Stad en Westerkwartier, maar het Noorden en Oosten blijven achter.
- Er is veel banengroei, maar ook werkloosheid en armoede.
- Een grote groep doet niet mee, soms al van generatie op generatie
- **Hoe creëren we een gezonde regionale economie met verdienvermogen waar iedereen mee kan doen? Er is veel geld via NPG, JTF, EFRO etc.**
- Inzetten op kapitaalintensieve industrie in de chemie en de energietransitie, windmolens, waterstof, kerncentrale, datacentra?
- Inzetten op wonen, toerisme en kennis (Universiteit van het Noorden)?
- Investeren in mensen: scholing en Leven Lang Ontwikkelen?
- **Wat draagt direct of indirect het meest bij aan de brede welvaart, ofwel: wat heeft de burger in Loppersum en Oude Pekela eraan?**
- **Dit vergt een integrale visie en organisatie en die ontbreekt nu vaak nog.**

79

Dank voor uw aandacht

80

De regionaal economische ontwikkeling van de regio Groningen: hoe verder?

Presentatie voor Statenleden van de Provincie Groningen,
Provinciehuis Groningen, 22 december 2021

Jouke van Dijk
Hoogleraar Regionale Arbeidsmarktanalyse, Rijksuniversiteit Groningen,
Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen; Voorzitter Vakgroep Economische Geografie
Voorzitter SER Noord-Nederland

Email: jouke.van.dijk@rug.nl Website: www.joukevandijk.nl

81